

nus et Claudia et
fratres omnes.

Dominus Jesus
Christus cum spi-
ritu tuo. Gratia
vobiscum. Amen.

Dominus Jesus Christus (sit et maneat)
cum spiritu tuo. Gratia (sit) vobiscum.
Amen.

FINIS EPISTOLÆ SECUNDÆ AD TIMOTHEUM.

EPISTOLA B. PAULI AD TITUM

ARGUMENTUM.

Titus, ex utroque parente gentilis, a Paulo conversus et baptizatus, illi adhæsit tanquam adjutor et interpres. Fuit insigni morum innocentia, et tota vita sua virginitatem servavit. Hanc epistolam quam ei scripsit Apostolus, simul et duas Timotheo scriptas semper ante oculos habeat ille, cui in Ecclesia persona doctoris est imposita.

1º Monet Titum ut presbyteros per civitates constituant, qui iudicantibus et hæreticis resistere valeant.

2º Docet quae monita debeat senibus, conjugatis, juvenibus et servis, ut juxta Christi legem et pie vivant in hoc sæculo, futuram vitam expectando.

3º Jubet ut doceat christianos obedire magistratibus etiam ethnici, et seipsos honeste gerere utpote peccato mortuos et Christo renatos : Judaizantes et eorum fabulas vitari jubet.

Scripta fuit Nicopoli in Epiro anno Christi 58, ante prima Pauli vincula.

CAPUT PRIMUM.

Tito asserit illum esse apostolum Christi ad hoc ut doceat veram fidem et spem vitæ æternæ a Deo promissam et a Paulo manifestatam. Docet Titum quales presbyteros et episcopos per civitates instituere debeat. Docet judaizantes et hæreticos acriter reprehendendos esse, et cavendum esse ab eorum fabulis et ab observantibus quoad ciborum delectum.

Paulus, servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei et agnitionem veritatis quæ secundum pietatem est,

In spem vitæ æternæ quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora sacerularia,

Manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei,

Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia et pax a Deo Patre et

Paulus (ego) servus Dei (sum et) apostolus autem Jesu Christi, (ad apostolatum electus ut versetur ministerium meum) secundum (seu circa) fidem (quam edoceo multitudinem) electorum Dei, et (circa) agnitionem (et diffusionem non philosophicam et aridam, sed sinceram et sanctam), veritatis quæ secundum (veram) pietatem est; (quæ veritas nos adducit)

In spem vitæ æternæ quam (nobis) promisit (ille) qui non mentitur, (scilicet), Deus (qui eam nobis præparavit) ante tempora sacerularia (et ab æterno; et qui)

Manifestavit autem temporibus suis (et a se præfixis hoc de vita æterna) verbum (seu promissum) suum, (et illud notum fecit) in prædicatione quæ (partim) credita est mihi secundum præceptum (seu mandatum) Salvatoris nostri Dei (Jesu Christi; ego, inquam, Paulus do salutem)

Tito, dilecto filio (meo et mihi) secundum communem fidem (conjuncto; et opto ut ei dentur) gratia et pax a Deo Patre et Christo Jesu Salvatore nostro.

Christo Jesu Salvatore nostro.

Hujus rei (gravissimæ) gratia reliqui te Cretæ, (scilicet), ut ea quæ (publico animarum commodo) desunt corrigas (et compleas), et (ut) constituas per civitates (majores tot) presbyteros (sive episcopos sive sacerdotes quot sunt necessarii, et illos eligas tales) sicut et ego disposui (seu præcepi) tibi. Quos eligendos esse decet sub his sequentibus conditionibus, scilicet :

Si quis sine criminis (seu reprehensione) est, (et fuerit) unius uxoris vir, (ita ut ejus continentia accusari nequeat; et si est) filios (ex ista unica uxore) habens, (qui sint vere) fideles (et qui incidere) non (possint) in accusatione luxuriæ aut (de quibus non dici possit eos) non subditos (esse parentum suorum auctoritati, ille eligi potest, non vero iste qui his vel una ex his conditionibus careat) :

Oportet enim episcopum (et etiam presbyterum) sive criminis (seu vituperio) esse, sicut (decet) Dei (vicarium et Evangelii prædicatorem et sacramentorum) dispensatorem; (oportet insuper eum) non (esse) superbum (seu inflexiblem aut protervum), non iracundum, non percussorem (seu durum in subditos), non turpis (ex indecenti mercatura) lucri cupidum,

Sed hospitalem (in peregrinos), benignum (erga subditos), sobrium (seu prudenter), justum, sanctum (seu pium in

Si quis sine criminis est, unius uxoris vir, filios habens fideles non in accusatione luxuriæ aut non subditos;

Oportet enim episcopum sine criminis esse sicut ut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vilenum, non percutiensem, non turpis lucri cupidum,

Sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum (seu pium in

ctum, continen-
tem,

Amplexentem
eum, qui secun-
dum doctrinam
est, fidelem ser-
monem, ut potens
sit exhortari in
doctrina sana, et
eos qui contradic-
unt arguere;

Sunt enim multi
etiam inobedien-
tes, vaniloqui et
seductores, ma-
xime qui de cir-
cuncisione sunt,

Quos oportet
redargui, qui uni-
versas domos sub-
vertunt, docentes
quæ non oportet,
turpis lucri gratia.

Dixit quidam ex
illis proprius ip-
sorum propheta :
Cretenses semper
mendaces, malæ
bestiæ, ventres
pigri ;

Testimonium
hoc verum est :
quam ob causam
increpa illos dure,
ut sani sint in
fide,

Nou intendentis
judaicis fabulis et
mandatis homi-

Deum), continentem (a gula et luxuria ;
oportet eum esse etiam)

Amplexentem (et firmiter retinentem)
eum (et solum), qui secundum (veram) do-
ctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit
exhortari (alios ad pietatem et eos instrue-
re) in doctrina sana, (et) eos, qui (Evan-
gelio) contradicunt, (Scripturæ testimoniis)
et firmis rationibus revincere et) arguere

Sunt enim multi (in Ecclesia) etiam in-
obedientes (Evangelio, et) vaniloqui (seu
fabularum judaicarum sectatores), et se-
ductores (qui alias a vera doctrina aver-
tunt ; quos) maxime (invenias inter eos)
qui de circuncisione (seu Judæi) sunt ;

Quos oportet autem redargui (usquedum
illis os occludatur, quippe) qui universas
domos subvertunt (quoad fidem), docen-
tes (ea) quæ (credere) non oportet, (et
sic agentes) turpis lucri gratia.

Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum
propheta (seu vates Epimenides) : Creten-
ses (sunt) semper mendaces, malæ (et ad
nocendum proclives) bestiæ, (et) ventres
(propter nimiam ciborum absorptionem)
pigri ; (atqui fatendum est quòd)

Testimonium hoc (de illis) verum est :
quam ob causam increpa illos dure, ut
sani (fiant et restituantur) in fide (et quid-
quid ei contrarium est respuant ; mone
illos ut)

Non (sint amplius aurem) intendentis
judaicis fabulis et mandatis (istorum) ho-
minum aversantium se (et alios) a verita-

te (evangelica : præscribunt enim cibo-
rum delectum, quasi) num aversantium
se a veritate ;

Omnia ¹ (non essent) munda (pro) mun-
dis (christianis a sanguine Christi per
baptismum mundatis, et quasi immundus
per seipsum esset cibus a Deo creatus ;
quod est absurdum : illis) coinquinatis
autem et infidelibus nihil est mundum,
(siquidem vel hos cibos a sola lege mo-
saica vetitos non manducando per super-
stitionem contra novam legem peccant,
vel eos manducando contra conscientiam
suam erroneam pariter peccant ; unde
omnia eis immunda sunt, non per se et ex
sua natura), sed (quia) inquinatæ (et in-
quinantes) sunt eorum et mens et consciencie :

Confitentur (seu profitentur) se nosse
Deum, factis autem (suis pravis et sua
prava vita eum) negant (ut Dominum
suum ; et prorsus vitandi sunt), cum sint
abominati (seu execrabilis propter morum
depravationem), et incredibilis (seu nulla
ratione persuasibiles), et ad omne opus ho-
num reprobri (seu inepti utpote in mala
voluntate obstinati).

Confitentur se
nosse Deum, fa-
ctis autem ne-
gant, cum sint
abominati et in-
credibilis et ad
omne opus bonum
reprobri.

¹ Inde nihil contra jejunium præscriptum ab Ecclesia concludi potest : non
enim ob earum immunditiam carnes certis diebus vetitæ sunt, sed propter tem-
perantiam et iram Dei placandam.

CAPUT II.

Instruit Titum Apostolus quid senes, anus, adolescentulas, juvenes et servos verbo et exemplo docere debeat. Omnibus proponit gratiam Christi qui ad hoc natus est ut nos erudiret sobrie et juste et pie vivere, et inde spem immortalis vitæ concipere.

Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam:

Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia.

Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes;

Ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant, illas diligant,

Prudentes, castas, sobrias, domus (et familiæ suæ) curam habentes, benignas, subditas viris suis (in omnibus quæ legi Dei non contradicunt), ut non blasphem-

Tu autem loquere (et doce) quæ decent (et confirmant) sanam doctrinam; (mone)

Senes ut sobrii (seu vigilantes) sint, pudici (seu graves), prudentes (seu moderati et in iram non facile excandescentes), sani (seu integri et robusti) in fide (ne ad haëreticorum susurros nutent, firmi) in dilectione ne leviter offensi irascantur, firmi) in patientia (ne facile in adversis stomachentur et murmurant; mone)

Anus similiter (ut se non ostendant nisi) in habitu sancto (qui sanctimoniam redoleat, ut) non (sint) criminatrices (seu calumniatrices), non multo vino (deditæ seu) servientes, (alios) bene (vivere) docentes; (illas mone)

Ut prudentiam doceant adolescentulas, (et illas simul doceant) ut viros suos ament (et) filios suos diligent: (illis præcipiant esse)

Prudentes, castas, sobrias, domus (et familiæ suæ) curam habentes, benignas, subditas viris suis (in omnibus quæ legi Dei non contradicunt), ut non blasphem-

metur verbum (seu doctrina) Dei (propter ut non blasphemearum vitam, si christianæ charitati et tur verbum Dei: doctrinæ esset contraria):

Juvenes similiter hortare ut sobrii (seu moderati) sint. (Tu vero),

In omnibus te ipsum præbe (in) exemplum bonorum operum; (scilicet, esto exemplar) in doctrina (qua alios doceas fidem et pietatem), in integritate (seu castitate qua maxime decet episcopum), tate, in gravitate, in gravitate (qua auditores tuos excites ad reverentiam tui et Evangelii);

Verbum (Evangelii ex ore tuo) sanum (procedat et ita) irreprehensibile, ut is, qui ex adverso (seu adversarius sanæ doctrinæ) est, vereatur (seu confundatur præ pudore), nihil habens malum (seu malum) dicere de nobis (et de Evangelio). Præcipe

Servos dominis (suis) subditos esse, in omnibus (quæ legi divinæ non repugnant), placentes (et obsequentes eis et eis) non contradictentes (seu responsantes),

Non fraudantes (eos), sed in omnibus fidem bonam (et fidelitatem erga eos) ostendentes (ita) ut (obedientia, fide, et morum integritate) doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent (et eam commendent) in omnibus (et apud Ethnicos. Sancte igitur omnes christiani, senes, anus, juvenes, vivamus);

Apparuit enim (et data est) gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

Juvenes similiter hortare ut sobrii sint.

In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate, in gravitate (qua auditores tuos excites ad reverentiam tui et Evangelii);

Verbum sanum irreprehensibile; ut is qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis,

Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradictentes,

Non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus;

Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

Erudiens nos ut abnegantes impietatem et sacerdotalia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc saeculo,

Erudiens nos (in quoconque statu simus), ut, abnegantes impietatem et sacerdotalia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc saeculo, (ut simus fiducia liter)

Expectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi,

Qui dedit semetipsum (victimam) pro nobis ut nos redimeret ab omni iniquitate (praeterita et futura), et mundaret (et pararet) sibi populum acceptabilem (seu peculiariter electum et a Deo approbatum et) sectatorem (et zelatorem) bonorum operum :

Hæc loquere et exhortare, et argue (haereticos et peccatores) cum omni imperio, (ut deceat episcopum cui commissum est munus docendi et regendi populum christianum; et auctoritatem tuam ita tuere, et tam ir reprehensibiliter vive ut) nemo te (quasi muneri tuo imparem) contemnat.

Expectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi,

Qui dedit semetipsum (victimam) pro nobis ut nos redimeret ab omni iniquitate (praeterita et futura), et mundaret (et pararet) sibi populum acceptabilem (seu peculiariter electum et a Deo approbatum et) sectatorem (et zelatorem) bonorum operum :

Hæc loquere et exhortare, et argue (haereticos et peccatores) cum omni imperio, (ut deceat episcopum cui commissum est munus docendi et regendi populum christianum; et auctoritatem tuam ita tuere, et tam ir reprehensibiliter vive ut) nemo te (quasi muneri tuo imparem) contemnat.

CAPUT III ET ULTIMUM.

Docet christianos magistratus etiam ethnicis obedientiam debere. Inculcat gratiam Christi, qui per baptismum nos regeneravit ut bonis operibus studeamus. Jubet vitari haereticos. Titum, Zenam et Apollo ad se vocat suosque salutat.

Admone illos (quoscunque fideles) principibus et potestatis subditos esse, (eorum) dicto obedire (et) ad omne opus bonum (ab eis praescriptum) paratos esse,

Admone illos principibus et potestatis subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse,

Neminem blasphemare (seu conviciis laccassere), non litigiosos (adversus superiores) esse sed modestos (seu moderatos), omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines : (ne dicat aliquis : Cur et quomodo tam generose et mansuete cum istis hominibus pravis atque sceleris vivere possumus et debemus ? Respondeo : Nonne)

Eramus enim aliquando et nos (sicut isti sunt, dum in tenebris infidelitatis versaremur ? nonne et nos fuimus) insipientes, increduli (seu inobedientes et impersuasibiles), errantes (in via tam morum quam doctrinæ), servientes (seu dediti) desideriis (malis) et voluptatibus (illicitis et) variis, in malitia et (in) invidia (contra proximum) agentes, odibiles (caeteris et) odientes invicem ? (nos igitur decet eorum misereri, sicut Deus misertus est nostri : vos autem admiremini gratiam

Neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines :

Eramus enim aliquando et nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

vobis præstitam, et inde discite bene vivere et benigni esse ad alios ; nam

Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei,

Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam suam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti,

Quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum,

Ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.

Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos (nec propter merita nostra nos salvare decrevit) ; sed secundum suam misericordiam (omnino gratuitam) salvos nos fecit, (a peccatis nostris, nos abluens et ad novam vitam regenerans) per lavacrum (aqua) regenerationis et renovationis (nobis communicatæ per gratiam) Spiritus sancti

Quem effudit in nos abunde (propter merita nobis acquisita) per Jesum Christum Salvatorem nostrum ; (unde factum est)

Ut justificati (seu justitia donati sola) gratia ipsius (et non ullo merito nostro), hæredes simus, at saltem secundum spem, vitæ æternæ (quam nobis meritus est). Unde, illius et tantæ gratiæ memores, pie et sancte vivere debemus, indulgentes esse ad alios qui in tenebris adhuc sunt, et orantes Deum ut eadem gratia illuminati et nostra in illos benignitate adducti, perveniant ad salutem. Quod de Dei in nos clementia dico non est incertum et fabulosum, ut Judæorum aut philosophorum doctrina ; sed

Fidelis sermo est, et de his volo

Fidelis (seu omnino certus hic) sermo est ; et de his volo te (alios docere et) con-

firmare, (ita) ut (his credentes) curent bonis operibus (studere et) præesse, (sicut decet illos) qui credunt Deo (et ejus doctrinæ). Hæc sunt bona et utilia hominibus (proindeque prædicanda ; hæc igitur doce) ;

Stultas autem quaestiones, et genealogias (memoriter ab illis discitas et velocius recitatas), et contentiones et pugnas (seu rixas circa) legis (mosaicæ puncta, nunc inania, accurate) devita ; (hæc quaestiones et rixæ) sunt enim inutiles et vanæ.

Hæreticum hominem, post unam et secundam (admonitionem et) correptionem, (si non resipiscat), devita,

Sciens (tu) quia subversus (seu eversus) est (a fide et spe et aliis bonis spiritualibus ille) qui ejusmodi est, et (quod scienter) delinquit (utpote perseverans in suo hæresis delicto, etiam) cum sit proprio (suo) judicio condemnatus, (siquidem sponte et pertinaciter se ab Ecclesia separat, sciens tamen et credens quod extra illam non est salus sed certa damnatio).

Cum misero ad te Artemam aut Tychicum (qui te suppleant), festina ad me venire Nicopolim ; ibi enim statui hiemare.

Zenam legisperitum et Apollo sollicite præmitte, (præcavens) ut nihil illis (in itinere) desit. (Si eorum itineri providere

te confirmare, ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona et utilia hominibus.

Stultas autem quaestiones et genealogias et contentiones et pugnas legis devita ; sunt enim inutiles et vanæ.

Hæreticum hominem, post unam et secundam correptionem, devita,

Sciens quia subversus est qui ejusmodi est et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

Cum misero ad te Artemam aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim ; ibi enim statui hiemare.

Zenam legisperitum et Apollo sollicite præmitte

ut nihil illis de- per te ipsum non potes, a te hortante)

Discant autem et nostri bonis ope- ribus praesesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

Discant autem et nostri (christiani) bonis operibus præesse (seu incumbere et de suo largiri) ad usus (seu sumptus rei evan- gelicæ) necessarios; (in hac occasione igitur, Zenæ et Apollo Evangelii ministris suppleant quod eorum itineri deest; et generatim in ministros sint munifici), ut non sint (in Ecclesia) infructuosi.

Salutant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

Salutant te qui mecum sunt omnes; sa- luta eos qui nos amant in fide, (scilicet, illo amore quem fides christiana profite- tur). Gratia Dei (sit et maneat) cum omni- bus vobis. Amen.

FINIS EPISTOLÆ BEATI PAULI AD TITUM.

EPISTOLA B. PAULI AD PHILEMONEM

ARGUMENTUM.

Philemon, gentilis et colossensis, fide et professione christiana et eleemosynis conspicuus erat. Huic erat servus nomine Onesimus quem, in fugam elapsum ob furtum heri sui prejudicio commissum, Apostolus Romæ converterat, et quem baptizatum ad Philemonem remittit et hac epistola commendat.

Apostolus docet 1º nulli homini et ne servo quidem præcluden- dam esse viam salutis; 2º etiam vilium hominum curam christia- nis esse habendam; 3º pietatis prætextu servos a dominis non esse avellendos; unde servum Philemoni suum remittit; 4º servos præstantes virtute non esse contemnendos sed amandos et promovendos.

Discant inde pastores et christiani servos et pauperes non ne- gligere sed singuli cura fovere, ut animas communi sanguinis Christi pretio redemptas et a Deo principaliter electas ad salutem perducant.

Scripta fuit hæc epistola Romæ, e prioribus Apostoli vinculis anno Christi 60.

Paulus, vinctus (pro fide) Christi Jesu (proindeque factus similis tuo servo), et Timotheus (tam tuus quam meus in Chri- sto frater, salutem damus) Philemoni (a nobis) dilecto et (in Evangelii propagatione) adjutori nostro,

Et Appiæ (uxori tuæ et in Christo) soro- ri (nostræ) charissimæ, et Archippo com-

Paulus vinctus Christi Jesu et Timotheus frater Philemoni dilecto et adjutori no- stro,

Et Appiæ sorori charissimæ et Ar-